

Mertol TULUM - Mehmet Mahur TULUM (2016), **DEDE KORKUT Oğuznameler - Oğuz Beylerinin Hikâyeleri**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 503 s.

Kenan AZILI*

Türkoloji sahası için vazgeçilmez bir öneme sahip olan ve Türklerin en önemli dil ve kültür yadigârlarından biri Oğuznamelerdir. Bu metinlerin, bugün artık kendi içlerinde bazı bölümlerden müteşekkil olduğu kabul edilmektedir. Genel çerçeveye ile üç bölümden oluşan bu eserlerin ilk bölümü Oğuz Kağan ve sonrasında gelen hükümdarlar silsilesini gösteren kısımdan, ikinci bölümü atasözleri ve hikmetli sözlerden oluşan kısımdan ve nihayet son kısım ise Dede Korkut hikâyelerinden oluşmaktadır.¹ Bu hikâyeler, Oğuzların sosyal, siyasi ve kültürel hayatlarını çok güzel bir şekilde yansıtan eserlerdir. Esas itibarıyla Oğuz boylarının iç ve dış düşmanlarıyla olan mücadelelerinin işlendiği bu hikâyeler her açıdan çok kıymetli metinlerdir.

Bilindiği gibi Dede Korkut hikâyelerine ait bugün elimizde sadece iki nüsha bulunmaktadır. Bunlardan ilki Vatikan nüshası diğeri de Dresden nüshasıdır. Vatikan nüshası toplam altı hikâyeden oluşurken, Dresden nüshası on altı hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikâyelerin iki nüshası üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Kabaca şu şekilde kronolojik olarak verilebilir: Gökyay (1938), Rossi (1952), Ergin (1958, 1963, 1997), Tezcan-Boeschoten (2001), Kaçalın (2004), Özçelik (2005, 2016). Bunlar dışında çeşitli kurumlar her iki nüsha için ayrı tıpkıbasımlarını da yayınlamışlardır. Bu çalışmalarla beraber hikâyelerin çözümlenmesine her defasında farklı katkı ve öneriler ortaya konulmuş, hikâyelerin anlaşılması daha kolaylaşmış ve dillik özellikleri gün ışığına çıkmaya başlamıştır. Ancak bugün hala bu müthiş yadigârların karanlıkta kalan kısımları vardır. Bunlar bilimadamlarınca tartışılan ve farklı fikirler öne sürülen veya hiç çözülemeyen kısımlardır.

Bu yazıya konu olan son çalışma Mertol TULUM ve Mehmet Mahur TULUM tarafından 2016 yılında Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları'ndan çıkarılan *Dede Korkut Oğuznameler - Oğuz Beylerinin Hikâyeleri*'dir. Kitap toplamda dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; *Giriş*, *Metin*, *Dişin* ve *Onarmalar, Eklmeler, Kaydırma ve Yer Değişirmeler, Farklı ve Yeni Okuma Önerileri*'dir. Bu bölümler de kendi içlerinde farklı başlıklar ile çeşitli konulara ayrılmaktadır.

Giriş bölümü iki kısımdan oluşmaktadır: *Adlar, Hikâyelerin Sırası*. İlk kısımda hikâyelerde yer alan kahramanların isimleri ele alınmıştır. Yazarlar, Dede Korkut ismiyle başlayarak hiyerarşik sıra ile bütün isimleri incelemişlerdir. Bu hiyerarşide öncelik Beylerin isimlerine daha sonra yabancıların isimlerine verilmiştir. Aynı zamanda kahramanların akrabalık bağları da ele alınmış ve birbiriyle olan bağları listelenmiştir. Böylece ileride görüleceği gibi hikâyedeki mantıksal hataların ve sıralamaların düzeltilmesi kolaylaşmıştır. Genel itibarıyla hikâyelerdeki kahramanların isimlerinin kurgusal olarak hikâyelerdeki vazifelerine göre kurgulandığı iddia edilmiştir. Örneğin,

* Araş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.Eskişehir/TÜRKİYE. E-posta: kenanazili@hotmail.com.

¹ <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/oguzname-40664yy.htm>

Dede Korkut ismi için bugüne kadar öne sürülen farklı önerilerin yanında şu tespitler oldukça ilgi çekicidir:

“KOR-KUT, ‘koymak, bırakmak, yerleştirmek, katmak, vermek, eklemek, aşlamak’ gibi anlam renkleri olan ko- fiilinin geniş zaman 3. kişi çekim şekli ile ‘uğur, mutluluk’ anlamındaki kut kelimesinden oluşmuş cümle kalıbında bir birleşik kelime, bu özelliği taşıyan karakter için düşünülmüş seçilmiş bir addır. Bu ad onu taşıyan kişinin bilgisinden, işinden, eyleminden ve yaşadıklarından edindiği bilgelikle Oğuzlar arasında kazandığı yerinden doğmuştur.” (s.14)

Bu farklı yaklaşım metnin anlaşılması için oldukça mühim bir rol oynarken beylerin isimleri bu durumu daha da zorlaştırmaktadır. Çünkü bugün hala Arap harfli nüshalarda -ünlü yazımı yüzünden- nasıl okunacağı tam olarak kestirilemeyen isimler de kurgusal açıklama ile çözüme kavuşabilir:

“UR-ÜZ, ‘Vur ve kes’ anlamında iki buyruktan oluşmuş bu ad, babasının gibi, oğulun yaşadıkça sürececek iş ve eylemine uygun seçilmiş.” (s.18)

Giriş bölümünün ikinci kısmında ise hikâyelerin sırası irdelenmektedir. Bilindiği gibi yazmadaki hikâyelerin sırası mantıksal hatalar barındırmaktadır. Mesela hikâyelerden birinde ölen bir kahraman sonraki hikâyede yine görünmekte ve bu durum hikâyelerin sırasında bir karışıklık olduğunu göstermektedir. Tabii olarak hikâyeleri yazıya geçiren müstensihin doğru bir sırayla yazmadığını çok açık göstermektedir. Yazarlar bu kısımda “Üç Çelişki” adı altında bu konuyu ele almışlardır. Kurgusal olarak problemlı kısımlar tespit edilerek izah edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra hikâyeler kendi içlerinde bir sıraya sokulmuştur. Buna göre Dede Korkut Hikâyeleri üç grupta toplanarak sıralanabilir: a) Bulunulan yer/makam sırası, b) Olumlu değerler ve c) Olumsuz değerler.

Kitabın ikinci bölümü metnin işlendiği bölümdür. Burada alışılmış aksine çift numaralı sayfalarda (sol tarafta) Türkiye Türkçesi, tek numaralı sayfalarda (sağ tarafta) transkripsiyon metni verilmiştir. Transkripsiyon işaretlerinde beklenen karmaşık işaretler yerine oldukça sade bir metot tercih edilmiştir. Bu açıdan da metnin göz yormadığı söylenebilir. İlk olarak “Mukaddime”, hemen ardından da on iki hikâyenin verildiği bu bölümde dikkat çeken en önemli husus, çevirilerde metne oldukça fazla sadık kalınmasıdır. Öyle ki metinde yer alan nazımların “şürsiliği” bozulmadan aynı değerde verilmeye çalışılmış bu yüzden de oldukça akıcı ve zevkli bir çeviri ortaya çıkmıştır. Yukarıda zikredildiği gibi hikâyeler yazmada yer aldığı sırayla değil mantıksal çerçevede elde edilen sıralama ile düzenlenip sıraya konulmuştur. Bu açıdan da kontekstin kopmadan belirli bir kurgu ile aktığı söylenebilir. Ayrıca her hikâye sonunda eklenen “Özel Adlar” dizini de incelemenin oldukça faydalı bir yönü olmuştur.

Üçüncü bölüm “Genel Dizin”e ayrılmıştır. Zaten hikâyelerin sonunda verilen “Özel Adlar” dizini dışında toplu olarak bütün kişi ve yer adları burada yer almaktadır. Ancak dizinde referans yapılan metin transkripsiyon değil yazmanın kendisidir. Bu açıdan yazma üzerinde oldukça kolaylık sağlamaktadır.

Son bölüm de ise metinde yapılan tamir ve tahminler yer almaktadır. Yaklaşık altı yüz kadar yeni teklif bulunmaktadır. Bunlar özellikle yazmada buldukları yapıların ön (a) ve arka (b) yüzlerine ve bu yüzlerde buldukları satırlara göre numaralandırılmış olarak sırasıyla verilmiştir. Metnin elverdiği ölçüde tekrar eden kalıp kısımlar göre eksik yerleri tamir edilmiştir. Ayrıca okuma ve anlamlandırma yönünden farklı olan her kelime ve ibare burada yer almaktadır. Hatta müstensihin yazmadığı fakat yazması beklenen yerler de doldurulmuştur. Böylece Dede Korkut metinleri tam anlamıyla bir bütünlük kazanabilmiştir. Bu kısım hususiyetle dillik özellikleri göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Kitabın her aşamasına bizzat şahitlik etmiş biri olarak söyleyebilirim ki Dede Korkut hikâyeleri beklenen kıymetine belki bu çalışma ile kavuşmuş oldu. Hocalarıma bu mühim ve kıymetli eseri Türkoloji camiasına kazandırdığı için teşekkür ederiz.